

Investigating the political participation of citizens over 18 years of age in Ahvaz

Abstract

The purpose of this study is to study the political participation of citizens over 18 years of age and living in the eight districts of Ahvaz municipalities. To describe and explain political participation in the theoretical framework of this research, theories of 1- Theory of usefulness of political participation 2- Theory of social network 3- Theory of political trust 4- Theory of economic and class status have been used. The sample size of this research was equal to 384 people which was obtained using Cochran's formula and among the residents of streets, neighborhoods and eight districts of Ahvaz municipalities randomly and by multi-stage cluster sampling method. The data of this research have been collected in a survey using a researcher-made questionnaire. SPSS software was used to analyze the data of this research. According to the data related to the regression table of this study, the independent variables of social capital, political trust, socio-economic status, mass media use and ethnic identity, respectively, have the greatest impact on the dependent variable of research, ie political participation of citizens over 18 years. They had the city of Ahvaz.

Keywords: political participation, social capital, mass media use, ethnic identity, socio-economic status, political trust

ماهنامه علمی (مقاله علمی-پژوهشی) جامعه شناسی سیاسی ایران، سال پنجم، شماره پنجم، مرداد ۱۴۰۱، صص ۵۳۹-۵۱۶

بررسی مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۰

حسین حاجی پور^۱

یوسف امینی^{۲*}

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۰۷

منوچهر کردزنگنه^۳

علی حسین حسین زاده^۴

چکیده

هدف این پژوهش مطالعه مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال و ساکن در مناطق هشت گانه شهرداری های شهر اهواز می باشد. برای توصیف و تبیین مشارکت سیاسی در چهارچوب نظری این تحقیق از نظریه های ۱- نظریه سودمندی مشارکت سیاسی ۲- نظریه شبکه اجتماعی ۳- نظریه اعتماد سیاسی ۴- نظریه موقعیت اقتصادی و طبقاتی استفاده شده است. حجم نمونه این تحقیق برابر با ۳۸۴ نفر بوده که با استفاده از فرمول کوکران و از بین ساکنین خیابان ها و محله ها و منطقه های هشت گانه شهرداری های شهر اهواز بصورت تصادفی و با روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای بدست آمد. داده های این تحقیق به صورت پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق ساخته گردآوری گردیده است. و از نرم افزار SPSS برای تجزیه و تحلیل داده های این تحقیق استفاده شده است. بر اساس داده های مربوط به جدول رگرسیون این تحقیق متغیرهای مستقل سرمایه اجتماعی، اعتماد سیاسی، پایگاه اجتماعی-اقتصادی، میزان استفاده از رسانه های گروهی و هویت قومی به ترتیب بیشترین تأثیر گذاری را بر متغیر وابسته تحقیق یعنی مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز را داشتند. **واژگان کلیدی:** مشارکت سیاسی، سرمایه اجتماعی، میزان استفاده از رسانه های گروهی، هویت قومی، پایگاه اجتماعی-اقتصادی، اعتماد سیاسی

۱- دانشجوی دکتری جامعه شناسی، گروه جامعه شناسی سیاسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران،

Hajipur6486@gmail.com

۲* - عضو هیأت علمی، گروه جامعه شناسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران، تلفن: ، Yousefamini@gmail.com

۳- عضو هیأت علمی، گروه جامعه شناسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران، تلفن: ، m.kord1818@gmail.com

۴- عضو هیأت علمی، گروه جامعه شناسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران، تلفن: ، alihos81@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله:

شهر در کشورهای توسعه یافته تنها با مجموعه افراد ساکن در یک محدوده ی خاص معنا نمی یابد بلکه شهر یک واحد اجتماعی است و دارای کنشگرانی است که در عین برخورداری از یک سری تکالیف، حقوقی نیز دارند و از همین رو آگاهانه، ارادی و هدفمند در تعیین سرنوشت خویش مشارکت و حقوق خود را نیز مطالبه می نمایند. اساساً حضور آگاهانه، فعال و ارادی در مفهوم مشارکت امری پذیرفته شده و غیر قابل انکار می باشد و هر نوع حضور اجباری از روی وظیفه صرف، غیر ارادی و نا آگاهانه مشارکت محسوب نمی گردد. به همین دلیل است که در تعریف شهروندی به دو مفهوم کلیدی حقوق اجتماعی و مشارکت بیشتر تأکید می گردد. در واقع در تعریف مفهوم شهروندی سه بُعد متفاوت بیشتر مورد توجه می باشند: حقوق، تعهدات فرد و مشارکت سیاسی از جمله حق رأی و تعلق داشتن به یک دولت-ملت (Turner, 2006: 66). فرهنگ سیاسی ایران، فرهنگ تابعیت در مقابل فرهنگ مشارکت بوده و مجاری جامعه پذیری و فرهنگ پذیری روی هم رفته این نوع فرهنگ را تقویت کرده است. تنها تحولات در آموزش و ارتباطات و رسوخ ایدئولوژی‌های جدید، تغییراتی در آن ایجاد کرده است. به طور کلی در فرهنگ تابعیت مردم از حکومت انتظار دارند مصدر همه‌ی خدمات و اقدامات باشد. با این حال نسبت به حکام سیاسی و وعده و وعیدهای آنان گاهی احساس بی‌اعتمادی هم دیده می‌شود. به طور کلی در فرهنگ سیاسی تابعیت رفتار های سیاسی افراد ترکیبی است از فرصت طلبی، انفعال، کناره گیری، اعتراض پنهان و ترس است. چنین فرهنگی توانایی افراد در همکاری و اعتماد به یکدیگر را تضعیف می‌کند. فرآیند فرهنگ پذیری و جامعه پذیری در چنین فرهنگی در اتباع و نیز در رهبران نگرش‌ها و گرایش‌های منفی نسبت به کار ویژه قدرت سیاسی ایجاد می‌کند (بشپریه، ۱۳۸۶: ۶۶۴).

بررسی ساختار قومیتی جامعه ایران نشان دهنده مجموعه متنوع و ناهمگونی از اقوام مختلف است که این تنوع قومی همراه با تفاوت های مذهبی، زبانی و فرهنگی نیز دیده می شود. اطلاق واژه های کثیرالقوم و جامعه چندقومیتی به ترکیب جمعیتی آن از واقعیتی انکارناشدنی خبر می دهد. حضور و زندگی قومیت های مختلف چون فارس ها، ترکها، کردها، بلوچ ها، ترکمنها، عربها و لرها در کنار یکدیگر و در چارچوب جغرافیای سیاسی واحد نشان دهنده موازیک فرهنگ-قومی هویت و تمدن ایرانی است (مجتهدزاده، ۱۳۸۱: ۴۵). واژه مسئله^۱ در اصل به معنای امری است که برای ما ناشناخته یا مجهول باشد (طرقی، ۱۳۸۵: ۵۸). یک مسئله پژوهشی انگیزه ای ذهنی است که لازم است برای آن پاسخی به شیوه‌ای علمی فراهم شود (نچمیاس، ۱۳۸۱: ۸۰). یکی از موضوعات مورد بحث در جغرافیای سیاسی، بررسی مشارکت سیاسی شهروندان و اقوام مختلف یک کشور در فرآیند تصمیم سازی و تصمیم گیری کلان کشور در جهت ایجاد حس همبستگی ملی و یکپارچگی سیاسی کشور است. ایران نیز سرزمینی است که اقوام آن دهها قرن با هم زیسته و سرزمین مشترکی را به ارث برده اند و هویت مشترکی را به دست آورده اند. استان خوزستان شامل اقوام مختلف است که در گستره جغرافیایی آن پراکنده شدند. از جمله عشایر و ایلات لر و بختیاری که طی قرن اخیر در شهرهای منطقه ساکن شده و بعضاً در صنایع و تأسیسات نفت مشغول به کار شدند. و سکنه این منطقه را تشکیل میدهند. که به دلیل غلبه فرهنگ غیرعربی باید این منطقه را دنباله بخش مرکزی ایران دانست که در شرق و شمال جلگه خوزستان است. بخشهای غربی و جنوبی جلگه خوزستان شامل خرده ناحیه ای میشود که عموماً

عرب و دارای فرهنگ متفاوت هستند. و از بافت انسانی و فرهنگی متمایزی برخوردارند. همچنین از دیگر اقوام ساکن در استان خوزستان می توان به دزفولی و شوشتری اشاره کرد. که حضور این اقوام نشان دهنده تنوع گسترده بافت فرهنگی و اجتماعی این استان و تأثیر این بافت بر مشارکت سیاسی شهروندان استان خوزستان می باشد. این چند گروه از شهروندان اصلی ساکن در این استان به شمار میروند. مردم این منطقه عمدتاً شیعه مذهب بوده و با بخش مرکزی ایران همگونی دارند. شهرهای استان خوزستان به ویژه شهر اهواز به دلیل تنوع قومی و فرهنگی به گنجینه فرهنگ ها معروف هستند. شهر اهواز متشکل از اقوام گوناگون و از جمله مناطقی است که در طول تاریخ معاصر خود دچار تغییر و تحولاتی شده است. شهروندان ساکن در شهر اهواز نیز در این تغییر و تحولات نقش اساسی را ایفا کرده اند. شهر اهواز به عنوان شهری چندقومیتی مکانی مناسب برای بررسی رفتارهای انتخاباتی شهروندان محسوب می شود. بنابراین بررسی مشارکت سیاسی در بین شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز لازم است و محقق در این تحقیق به دنبال پاسخ به این سؤال است " عوامل تأثیر گذار بر مشارکت سیاسی شهروندان واقع در سن رأی دهی شهر اهواز کدامند؟

اهداف تحقیق

این تحقیق در عین اینکه خصلتی بنیادی دارد از ماهیتی کاربردی برخوردار است. از طرفی این امکان را بدست می دهد تا برآورد به نسبت دقیقی از وضعیت مشارکت اجتماعی و سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز حاصل شود و از سوی دیگر عوامل تأثیر گزار بر رفتار سیاسی آنان، موانع مشارکت سیاسی و علل کاهش یا افزایش مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال در شهر اهواز شناخته شود. بدین ترتیب مهم ترین اهداف تحقیق عبارتند از:

- ❖ توصیف دلایل مشارکت سیاسی شهروندان شهر اهواز.
- ❖ تبیین برخی از عوامل اجتماعی-اقتصادی مؤثر بر مشارکت سیاسی شهروندان شهر اهواز.
- ❖ بازنمایی و بازشناسی مفهوم اعتماد سیاسی در بین شهروندان شهر اهواز.
- ❖ بررسی تأثیرگذاری میزان استفاده از رسانه های گروهی و هویت های قومی مختلف شهروندان شهر اهواز بر مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز.

ضرورت و اهمیت تحقیق:

بطور کلی انجام دادن هر تحقیقی از دو جنبه نظری و کاربردی دارای اهمیت و ضرورت می باشد. و هر تحقیقی گستره ای اطلاعات ما را نسبت به ابعاد مختلف موضوع مورد مطالعه افزایش می دهد (ابراکسی، ۱۳۶۷: ۲۸۹). بی تفاوتی اجتماعی یکی از عناصر نامطلوب فرهنگ مدرن است که با تأکید بیش از حد بر ترجیحات شخصی و منافع فردگرایانه در زندگی شهری معاصر نمود یافته و همچون مانعی در برقراری ارتباط مثبت اجتماعی و نیز افزایش مشارکت شهروندان در امور اجتماعی قرار گرفته و به تضعیف یا حتی توقف فرآیند توسعه ملی منجر می شود. جامعه شناسان عوامل زیادی را که بر بروز پدیده بی تفاوتی اجتماعی مؤثرند، مخصوصاً رشد فزاینده شبکه های مجازی را بر شمرده اند. و معتقدند جوامع امروزی دچار بحران در روابط انسانی هستند (کفاشی، ۱۴۰۰: ۲). به دلیل اهمیت مشارکت سیاسی عموم مردم خصوصاً شهروندان، اقوام و اقلیتها در عرصه های سیاسی، بویژه کنش های سیاسی مسالمت جویانه و قانونی، آثار سیاسی اقدامات مشارکت خواه در تأمین امنیت ملی، نقش آفرینی اثرگذار شهروندان در ساختار سیاسی قدرت در کشور، ضرورت انجام پژوهشی تحلیلی و عمق نگر همیشه مورد تأکید بوده است. اهواز

شهری چند قومیتی است و وحدت و یکپارچگی آن مرهون همزیستی اقوام مختلف هست. از این رو شناخت مشترکات اجتماعی اقوام دارای گرایش‌های سیاسی گوناگون در جوامع معاصر ضروری به نظر می‌رسد. و این مشترکات اجتماعی اقوام گوناگون به علت تفاوت‌های ماهیتی با نظام سیاسی حاکم منشا بالقوه‌ای برای تضعیف وفاق و تهدیدی برای انسجام ملی کشورها به شمار می‌آید. شناسائی بسترها و عوامل همگرایی و چالش‌های پیش روی انسجام ملی کشورها یکی از ضرورت‌های مهم سیاست‌گذاری درباره همبستگی ملی و مشارکت سیاسی در هر کشوری است. خوزستان و به خصوص شهر اهواز بعنوان مرکز این استان و یکی از شهرهای پر جمعیت و مهم ایران نقش بسیار مهمی در ساختار اقتصادی و ژئوپلیتیکی کشور دارد. شهر اهواز به دلیل اهمیت اقتصادی در دهه‌های اخیر رشد جمعیتی بالایی را تجربه کرده است که رشد اقتصادی به نوبه خود باعث روند گسترده مهاجرت به این شهر شده است. مهاجرت گسترده قوم بختیاری در این دوره از مناطق شمالی و شرقی خوزستان و مردمان عرب بومی از یکسو و مشکلات اجتماعی چون گسترش اسکان‌های غیر رسمی و گسترش‌های کالبدی غیر اصولی شهر اهواز باعث بروز مشکلاتی اجتماعی و سیاسی در سطح شهر اهواز شده است. بدیهی است آگاهی از میزان مشارکت سیاسی در فرآیند تصمیم‌گیری‌ها ضروری بوده و از اهمیت شایانی برخوردار است. بنابراین تحقیق حاضر در راستای پاسخگویی به این نیاز ضمن تحلیل ویژگی‌های جامعه شناختی شهر اهواز بویژه مرزی بودن و همجواری با کانونهای گریز از مرکز فراملی و برخورداری از تنوع قومی و با بهره‌گیری از روش پیمایشی به بررسی موضوع "بررسی مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز" اقدام نموده است. در این پژوهش به دلیل اینکه شهر اهواز یکی از شهرهای مهم کشور می‌باشد و از طرفی قرارگرفتن این شهر و استان خوزستان در منطقه‌ای که هم قطب کشاورزی و نفتی و صنعتی و هم منطقه جنگی^۱ می‌باشد موقعیت سیاسی آن را دو چندان کرده است. همچنین بافت قومی متفاوت در این شهر مسئله مشارکت سیاسی را پر رنگ تر کرده است. موضوع تنوع قومی و فرهنگی ارتباط تنگاتنگ و مستقیمی با موضوعات و مقولاتی همچون "وحدت و یکپارچگی ملی" و "هویت ملی" و نیز "امنیت ملی" دارد. ویژگی "تنوع و تکت" در شهر اهواز به مثابه شمیر دو لبه‌ای است که هم می‌تواند فرصت باشد و هم به عنوان یک تهدید تلقی گردد. از این رو یادآوری این نکته بسیار ضروری است که هیچگاه طرح مسئله قومیت‌ها ناقص اندیشه "اتحاد" یا منکر اصل "وحدت ملی" نیست. بلکه عدم پرداختن به اینگونه مسائل و یا توجه حاشیه‌ای به آنها می‌تواند تهدیدی برای "وحدت و اتحاد ملی" باشد.

پیشینه تحقیق:

غلامرضا خوش فر و مصطفی باقریان جلودار (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان بررسی رابطه بین ابعاد دینداری و مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه مازندران بیان می‌کند که مشارکت سیاسی دانشجویان که بزرگ‌ترین گروه جمعیتی در کشورهای در حال توسعه و به ویژه ایران محسوب می‌شوند. با عنایت به این که مسئولان اداره جامعه در آینده به شمار می‌روند. اهمیت خاصی برای ثبات و پویایی جامعه دارد. این تحقیق بصورت پیمایشی و بر روی تعداد ۲۴۹ نفر از دانشجویان دانشگاه مازندران صورت گرفته است. و برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده

شده است. داده های این پژوهش نشان داد که بین چهار متغیر دینداری (رفتارهای دینی، باورهای دینی، بُعد پیامدی، بُعد تجربی) و مشارکت سیاسی دانشجویان همبستگی معنا داری وجود دارد.

مهرداد نوبخش و دیگران (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان ارائه مدل از عوامل تأثیر گذار بر مشارکت سیاسی-اجتماعی شهروندان در اجرای طرح های توسعه پایدار نواحی شهری (مطالعه موردی: شاغلین دستگاه‌های اجرایی شهر اراک) بیان می کند که جامعه آماری تحقیق شاغلین دستگاه‌های اجرایی شهر اراک می باشند و حجم نمونه این تحقیق برابر با ۳۶۱ نفر بوده است که با استفاده از جدول نمونه گیری مورگان محاسبه شده است. و ابزار جمع آوری داده های تحقیق پرسشنامه می باشد و روایی و پایایی پرسشنامه از طریق آزمون های تحلیل عاملی و آلفای کرونباخ با کسب ضریب بالای ۰.۷۰ تأیید گردید. روش تجزیه و تحلیل داده ها عبارتند از بهره برداری از شاخص های آمار توصیفی، آزمون های معادلات ساختاری، آزمون سوبل و در این راستا از نرم افزار PLS برای آزمون مدل های تحقیق و فرضیه ها استفاده گردید. نتایج تحقیق نشان می دهد که هر یک از مجموعه عوامل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با میانجیگری مشارکت سیاسی-اجتماعی با توسعه پایدار شهری رابطه دارند. ولی بین عوامل سیاسی با میانجیگری مشارکت سیاسی-اجتماعی با توسعه پایدار شهری رابطه وجود ندارد.

بهروز صادقی عمروآبادی و علی بوداقتی (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان شناسایی و رتبه بندی عوامل مؤثر بر مشارکت اقتصادی زنان استان خوزستان با تأکید بر مدل سازی ساختاری تفسیری بیان می کنند که هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی و رتبه بندی عوامل مؤثر بر مشارکت اقتصادی زنان استان خوزستان می باشد. در این مطالعه از روش مدل سازی ساختاری تفسیری از طریق نرم افزار Mic Mac استفاده گردید. نتایج تحقیق نشان می دهد که به ترتیب، سرمایه اجتماعی (رتبه اول)، نگرش جامعه نسبت به کار کردن زنان و مردسالاری (رتبه دوم) و تحصیلات و آگاهی زنان (رتبه سوم) در مقایسه با سایر متغیرهای وارد شده در مدل (قوانین و مقررات، نرخ بیکاری زنان و مردان و کل اقتصاد، مهارت‌های فنی و حرفه ای زنان، نرخ باروری و بُعد خانوار، تورم و بی ثباتی اقتصادی، امنیت اجتماعی و روانی در جامعه و عملکرد رسانه ها) نقش مهمی در مشارکت اقتصادی زنان استان خوزستان دارد.

بنکسیانگ ژنگ (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان مشارکت سیاسی زنان در چین؛ بهبود یافته یا نه؟ بیان می کند که: رشد مداوم و سریع اقتصادی، چین را به یکی از بزرگترین اقتصادهای جهان تبدیل کرده است. زنان چینی نقش مهمی در بسیاری از جنبه های فعالیت های اجتماعی و اقتصادی ایفا کرده اند. با این حال، در دهه های اخیر مشارکت سیاسی زنان در چین به طور قابل توجهی بهبود نیافته است. شکل کنونی نمایندگی زنان در ساختارهای قدرت در چین از بهبود پایدار مشارکت سیاسی زنان در چین حمایت نمی کند. این مقاله استدلال می کند که زنان برجسته سیاستمدار در چین به برابری جنسیتی سیاسی کمک خواهند کرد، اما مشارکت گسترده تر زنان در سیاست از اهمیت اساسی تری برخوردار است. از این رو، یک سیاست پیشگیرانه در مشارکت سیاسی زنان تنها زمانی خوب عمل می کند که نه تنها بر سطح متوسط ساختارهای قدرت بلکه بر مشارکت گروه های مردمی نیز تمرکز کند.

فیل پروین^۱ (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان "دموکراسی بدون مشارکت سیاسی: سیاستی جدید در یک عصر آزاد" بیان می کند که الگوهای متغیر و انتزاعی مشارکت سیاسی که طی نیم قرن مورد مشاهده اندیشمندان سیاسی قرار گرفته،

تمرین و تئوری دموکراتیک مرسوم را به تحلیل برده است. اغلب قریب به اتفاق تئوری های دموکراتیک به ویژه تئوری دموکراتیک سنجشی، بطور ضمنی یا روشن نیاز به مشارکت گسترده شهروندان را پذیرفته است. آدکنل^۱ و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان سرمایه اجتماعی شناختی و ساختاری به عنوان پیش بینی کننده کیفیت زندگی مهاجران آفریقایی زیر صحرای آفریقا در آلمان بیان می کنند که کشورهای جنوب صحرای آفریقا شامل ۴۹ کشور مستقل و بیش از ۲۰۰۰۰۰ گروه قومی با فرهنگ و زبان متفاوت است. این مطالعه داده هایی را در مورد کیفیت زندگی مهاجران مناطق صحرایی آفریقا و سرمایه اجتماعی بدست آمده را در مطالعه ای مقطعی در ۱۶ ایالت فدرال آلمان مدنظر قرار داده است. داده های مربوط به ۵۱۸ نفر از مهاجران آفریقایی در آلمان در این تحقیق گنجانده شده است. مشارکت کنندگان در گروه های سنی بین ۱۹ تا ۵۶ سال قرار داشتند. این مطالعه روابط بین ابعاد سرمایه اجتماعی یعنی سرمایه ساختاری، سرمایه اجتماعی شناختی و کیفیت زندگی را در مورد مهاجران آفریقایی در کشور آلمان با استفاده از تکنیک مدل سازی معادلات ساختاری مورد بررسی قرار داده است. در این پژوهش مشخص شد نزدیک به نیمی از مهاجران آفریقایی در آلمان از کیفیت بالای زندگی برخوردار هستند و دو بُعد سرمایه اجتماعی ساختاری و سرمایه اجتماعی شناختی توانستند ۱۵٪ از واریانس کیفیت زندگی مهاجران آفریقایی را که در آلمان زندگی می کردند تبیین نمایند.

وُرد^۲ و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در میان سالخوردگان مناطق شهری و روستایی ایرلند در بین سالهای ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ بیان می کنند که شرکت کنندگان با استفاده از نمونه گیری طبقه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. که به موجب آن ۶۴۰ منطقه جغرافیایی طبقه بندی شده با ویژگی های اقتصادی-اجتماعی مشخص شد و به دنبال آن ۴۰ خانوار در هر منطقه انتخاب شدند. از این رو نمونه تحلیلی شامل ۳۶۲۹ نفر (۲۱۲۳ شهری و ۱۵۰۶ روستایی) از شرکت کنندگان در سن ۵۲ سال و بالاتر بودند. هدف از این مطالعه بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی، محرومیت در سطح منطقه، کیفیت روابط و حوزه کنترل / استقلال کیفیت زندگی بود. کیفیت زندگی با استفاده از مقیاس تشکیل شده از چهار متغیر کنترل، خودمختاری، خود ارزیابی و احساس رضایت اندازه گیری شده بود. محدودیت های کارکردی، علائم افسردگی و تنهایی در ارتباط با کیفیت زندگی پایین مطرح شده بودند. سرمایه اجتماعی و محیط اقتصادی-اجتماعی مستقل از سایر عوامل کیفیت زندگی را تحت تأثیر قرار داده بودند. یافته ها نشان داد در حالیکه گسیختگی اجتماعی در هر دو طرف موقعیت مهم بود، انسجام اجتماعی به تنهایی با کیفیت زندگی در میان ساکنان مناطق شهری مرتبط بود و سطوح بالاتر محرومیت منطقه‌ای با کیفیت زندگی نامطلوب ساکنان مناطق روستایی ارتباط داشت

چارچوب نظری

نظریه سودمندی مشارکت سیاسی

بنا بر نظریه سودمندی مشارکت سیاسی^۳ انسان ها بر اساس محاسبه سود و زیان دست به اقدام می زنند. افراد قبل از اینکه دست به هر نوع مشارکت سیاسی بزنند عاقلانه بررسی می کنند که آیا از مشارکت سیاسی خاصی برای آنان

1- Adekunle

2- Ward

3- Political Participation Utility

سود حاصل خواهد شد یا خیر. در صورتی که سودی از آن نوع مشارکت متصور نباشد یا احیاناً زیانی از آن مشارکت متوجه آنها شود از چنان مشارکت سیاسی خودداری خواهند کرد. در غیر این صورت وارد میدان مشارکت سیاسی خواهند شد. به این رویکرد نظریه انگیزش اقتصادی نیز می توان گفت (راش، ۱۳۹۳: ۱۴۰). رابرت دال^۱ در این باره اظهار می کند که اگر انسان ها ارزش و پاداش کمی از فعالیت سیاسی، در مقایسه با سایر فعالیت ها، انتظار داشته باشند کمتر در فعالیت های سیاسی مشارکت می کنند. وی دو نوع پاداش را برای فعالیت های سیاسی از هم تفکیک می کند: رضایت مستقیم از فعالیت، در اثر اینکه او در نظر خودش و دیگران یک شهروند خوب معرفی شود؛ و رضایت غیر مستقیم، مانند اینکه فرد در اثر ایجاد ارتباط معنی دار با دوستان و آشنایان و یا افزایش احساس اعتماد به نفس و عزت نفس رضایت مندی خاصی بدست می آورد.

نوع دیگر سود مندی مشارکت سیاسی فایده ای ابزاری^۲ است که برای فرد مشارکت کننده حاصل می شود. رابرت دال آنها را نیز به دو نوع تقسیم می کند: یکی فایده ای است که برای اشخاص معدودی در بدست آوردن پست ها و موقعیت های سیاسی ایجاد می شود. دومی فوایدی است که از تصمیمات حکومت نصیب افراد و یا اقشار خاصی می شود. وی در نهایت جمع بندی می کند که «برای خیلی ها هزینه فرصت درگیری سیاسی بسیار زیادتر از آن است که برایشان ارزشمند باشد. این گونه افراد حاضر نیستند که فواید و ارضای مستقیم و عینی را که از فعالیت های غیر سیاسی بدست می آورند به قیمت به دست آوردن فواید دور دست و نامعلوم و انتزاعی رها کنند» (Dahl, 1984: 98). به همین علت دال اکثریت مردم را جزء طبقه غیر سیاسی به حساب می آورد که از درگیر شدن در مسائل سیاسی و عضویت در سازمان های سیاسی دوری می کنند. به نظر دال اقلیتی جزء طبقه سیاسی و قدرت طلبان و قدرت مندان می باشند که علاقه زیادی به مشارکت سیاسی دارند.

نظریه شبکه اجتماعی

نظریه شبکه اجتماعی یکی از نظریه هایی است که می تواند تبیین کننده زمینه ها و علت های استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی و ابزارهای پیام رسان موبایلی و به طور کلی رسانه های اجتماعی جدید در فرآیندهای سیاسی و البته مشارکت سیاسی و رفتار رأی دهی شهروندان باشد.

رابرت پاتنام در نظریه خود رابطه میان شبکه های اجتماعی و مشارکت سیاسی را به خوبی تبیین و تشریح کرده است. پاتنام با سه مؤلفه، سرمایه اجتماعی را ویژگی سازمان اجتماعی تعریف می کند. نخستین مؤلفه در این بحث، شبکه ها هستند. از دیدگاه او شبکه های رسمی و غیر رسمی ارتباطات و مبادلات در هر جامعه ای اعم از مدرن و سنتی، فئودالی یا سرمایه داری و ... وجود دارد. وی شبکه های اجتماعی را یکی از اشکال ضروری سرمایه اجتماعی می داند. هرچه این شبکه ها در جامعه ای متراکم تر باشد احتمال بیشتری وجود دارد که شهروندان بتوانند در جهت منافع متقابل همکاری کنند. پاتنام شبکه ها را به دو بخش تقسیم می کند: ۱- شبکه های افقی "مساوات طلب" در قالب مشارکت های مدنی (انجمن ها، باشگاه ها و ...) که خاستگاه دو مؤلفه دیگر است. ۲- شبکه های عمودی یا "انحصار طلب" که فاقد توان برقراری اعتماد و هنجارهای همیاری است (پاتنام به نقل از اشترینان، ۱۳۹۴: ۸۲۷). در این میان شبکه های افقی انبوه باعث تقویت همکاری درون گروهی می شوند. آن ها با دور زدن شکاف های طبقاتی

1- Robert Dahl

2- Instrumental

همکاری گسترده تری پدید می‌آورند. پاتنام شبکه عمودی یا سلسله مراتبی را فاقد برقراری اعتماد و همکاری اجتماعی می‌داند، چرا که جریان اطلاعات در شبکه عمودی نسبت به شبکه افقی شفاف و مؤثر نیست. همچنین هنجارهای معامله متقابل و مجازات مربوط به تخلف از آن که مانع فرصت طلبی می‌شود، در شبکه های عمودی برای مقامات عالی رتبه کمتر وضع شده و کمتر اجرا می‌شود (همان). از نظر پاتنام، در جامعه شبکه ای افرادی که مشارکت اجتماعی و سیاسی نداشته باشند به حاشیه رانده می‌شوند. نهاد و سازمان های مدنی و اجتماعی در جامعه شبکه ای، قدرت اصلی و واقعی را در دست دارند؛ زیرا شبکه های اطلاعاتی و ارتباطی حتی در جوامع با قدرت مطلقه، مشروعیت و قدرت دولت را زیر سؤال خواهند برد و کنش کنشگران فردی را با اهمیت خواهند ساخت. از آنجا که فرآیند هویت سازی نیز با دسترسی افراد به شبکه های روابط و شبکه های اجتماعی ربط مستقیمی دارد، مشارکت سیاسی است که توان این شبکه ها را بالا برده و شبکه های اجتماعی نیز به نوبه خود مشارکت سیاسی و توانمندی را تسهیل خواهند کرد (پاتنام به نقل از ابراهیمی و دیگران، ۱۳۹۲: ۲۷۱). بنابراین ویژگی های شبکه های اجتماعی، معطوف به کنش است. شبکه اجتماعی در واقع توانایی گسترش کنش است و آن را غنی می‌سازد. شبکه اجتماعی منبع کنش اجتماعی است و نیز محمل و حاصل آن است. شبکه اجتماعی از درون رابطه متقابل اجتماعی به وجود آمده و بی حضور دیگران امکان وجود ندارد. شبکه اجتماعی در واقع جزئی از ساختار رابطه است. بهبود عملکرد شبکه اجتماعی در یک رابطه باعث پدید آمدن حسن نیت و اعتماد متقابل شده و همگرایی ذهنی و انسجام را تقویت می‌کند. بنابراین رشد شبکه های اجتماعی، فرصت هایی را برای کنش گران پدید می‌آورد که توانمندی های فردی خود را ارتقاء بخشیده و احتمال موفقیت خود را افزایش می‌دهند. در واقع ضعف شبکه های اجتماعی، هزینه ای بر کنش ها تحمیل می‌کند که یا مانع آن شده یا کنش های موجود را با مشکل روبرو می‌کند (همان).

نظریه اعتماد سیاسی

اثر بخشی^۱ سیاسی و یا اعتماد سیاسی^۲ یکی از نظریات روان شناختی است. اثر بخشی سیاسی نگرشی است که در اثر آن فرد احساس می‌کند با مشارکت سیاسی خود بر فرآیندهای سیاسی اثر گذاشته و بر آن ها کنترل و نظارت می‌کند و می‌تواند از این طریق به ارضای نیازهای خود بپردازد. نظریه رابرت دال^۳ که مبتنی بر رویکرد روان شناختی رفتارگرایانه است درباره اثر بخشی سیاسی می‌نویسد: افراد وقتی تصور کنند آنچه انجام می‌دهند اثر قابل توجهی بر نتایج سیاسی نخواهد گذاشت کمتر در امور سیاسی درگیر می‌شوند. به طوری که می‌توان گفت هرچه احساس اثر بخشی سیاسی فردی کمتر باشد مشارکت سیاسی او کمتر خواهد بود. وی این احساس را اعتماد به نفس سیاسی^۴ نیز می‌نامد و اظهار می‌دارد که این قضاوت درباره عدم کارایی سیاسی فرد چه واقع بینانه باشد و چه نباشد به شهروندان این را القاء می‌کند که مسئولان توجهی به افرادی مانند آن ها ندارند و آن ها نمی‌توانند در فرآیند سیاسی اثر بگذارند (دانش و مهدیان، ۱۳۹۳: ۵۶۰-۵۵۹). رابرت دال در کتاب دیگری این پدیده را با عنوان اعتماد سیاسی مورد بحث قرار داده و اظهار می‌کند: کسانی که به این که می‌توانند در فرآیند تصمیم گیری سیاسی اثر بگذارند اعتماد

1- Political Efficacy

2- Political Confidence

3- Robert Dahl

4- Political Self-Confidence

نسبی دارند، بیشتر احتمال می رود که در امور سیاسی مشارکت کنند تا کسانی که چنین احتمالی نمی دهند. وی اضافه می کند که به نظر می رسد، احساس اعتماد در توانایی اثر گذاری در مسئولان حکومتی یک نگرش عام، نافع و پایدار در یک فرد است. بعضی افراد خوش بینی مداومی را به صحنه سیاسی می آورند که با وجود شکست ها از بین نمی رود. سایرین به طور غیر قابل علاجی بدبین هستند. یکی از ویژگی های برجسته فعالان سیاسی اعتماد نسبتاً بالای آن ها به این است که آن چه آن ها می کنند اهمیت دارد، در مقابل، شهروندان غیر فعال بیشتر متمایلند که در اثر بخشی خود شک کنند. شهروندی که گرایش به این احساس دارد که افرادی مانند او در امور حکومت محلی حرفی برای گفتن ندارند، یا اینکه تنها راه اعلام نظر، دادن رأی است، یا اینکه امور سیاسی و حکومتی به قدری پیچیده هستند که او نمی تواند بفهمد که چه می گذرد، یا این که مسئولان عمومی به آنچه او فکر می کند توجهی نمی کنند، در مقایسه با کسی که مقابل او فکر می کند، احتمال خیلی کمی دارد که در امور سیاسی مشارکت کند (همان: ۵۶۰).

نظریه موقعیت اقتصادی و طبقاتی

بر اساس این نظریه موقعیت و وضعیت اجتماعی و اقتصادی افراد مانند جنسیت، سن، تحصیلات، شغل، قومیت و درآمد تعیین کننده میزان مشارکت آنان در فعالیت های سیاسی است.

رابطه طبقه با مشارکت سیاسی و نوع فعالیت های سیاسی یکی از مهم ترین مباحث مورد بررسی در جامعه شناسی است. در بسیاری از موارد مهم ترین عامل تبیین کننده نوع مشارکت سیاسی را طبقه اجتماعی افراد قلمداد می کنند. حتی برخی معتقدند که بالاترین همبستگی بین متغیرهای مختلف و رفتار سیاسی متغیر طبقه اجتماعی است. به طوری که چگونگی مشارکت افراد و یا نگرش های سیاسی آنان بیشتر به این عامل وابسته است. یعنی هر چند که با دانستن طبقه اجتماعی یک فرد نمی توان رفتار سیاسی او را پیش بینی کرد اما اختلاف رفتار سیاسی گروه های اجتماعی را به مقدار زیاد می توان از اختلاف طبقاتی آنها فهمید.

کارل مارکس از سردمداران این دیدگاه است. مارکس اساساً قدرت سیاسی را ناشی از قدرت اقتصادی می داند و معتقد است که در هر جامعه طبقه حاکم اقتصادی طبقه حاکم سیاسی نیز می باشد. مارکس در بیانیه حزب کمونیست به صراحت اعلام می کند که دولت مدرن چیزی جز کمیته اجرایی طبقه بورژوازی نیست (Marx and Engels, 1977: 110-111). در واقع در تحلیل مارکس اقتصاد زیر بنا بوده و تعیین کننده سیاست است، که در روبروی اجتماعی قرار دارد. بنابر این دیدگاه میزان و چگونگی مشارکت سیاسی افراد را موقعیت طبقاتی و اقتصادی آنان تعیین می کند.

تعاریف مفهومی متغیرهای تحقیق

مشارکت سیاسی^۱: از نظر مایکل راش^۲ مشارکت سیاسی درگیر شدن فرد در سطوح مختلف فعالیت در نظام سیاسی از عدم درگیری تا داشتن مقام رسمی سیاسی است. در واقع می توان گفت که مشارکت سیاسی اگر به صورت محدود، به مترادف دموکراسی تعریف نشود پدیده ای جهانی است، نه به این معنا که همه افراد لزوماً به فعالیت سیاسی می

1- Political Participation

2- Michael Rush

پردازند و نه اینکه از نظر شکل یا وسعت در همه جوامع به یک اندازه معمول است، بلکه به این مفهوم که در همه جوامع یافت می‌شود (راش، ۱۳۹۳: ۱۲۳).

سرمایه اجتماعی^۱: اصطلاحی است که جیمز کلمن^۲ مبتکر آن بود و از آن برای توصیف انواع روابط موجود میان افراد در درون خانواده‌ها و اجتماعات که گفته می‌شود تأثیر زیادی بر سطوح موفقیت تحصیلی دارند، استفاده می‌کرد. این مفهوم به مفاهیم سرمایه فیزیکی و انسانی در اقتصاد شباهت دارد (مارشال، ۱۳۸۸: ۱۰۸۱).

رسانه‌های گروهی^۳: رسانه‌های گروهی شامل تنوع وسیعی از رسانه‌ها مثل تلویزیون، فیلم، مجله، رادیو، تبلیغات، بازی‌های ویدئویی و سی‌دی‌ها می‌شود. این رسانه‌ها را گروهی یا توده‌ای می‌نامند زیرا به توده‌های مخاطبان عرضه می‌شوند. یعنی مخاطبانی که شامل شمار بسیار زیادی از مردم می‌شود. گاهی هم به این رسانه‌ها ارتباطات جمعی^۴ نیز گفته می‌شود (گیدنز، ۱۳۹۸: ۶۵۳).

هویت قومی^۵: هویت قومی از انواع هویت جمعی و به معنای احساس همبستگی عاطفی با اجتماع بزرگ قومی و احساس وفاداری به آن است. هویت قومی در کشاکش تصور ما از دیگران شکل می‌گیرد (تنهایی به نقل از اشرف، ۱۳۹۹: ۲۲۹).

اعتماد سیاسی^۶: از نظر میلبراث و گوئل^۷ شهروندان با اعتماد بیشتر معتقد هستند که فعالیت‌های حکومت در جهت بهبود اوضاع است. اعتماد سیاسی را می‌توان به مثابه رویکرد مؤثر به ارزیابی بنیادی از حکومت در نظر گرفت. دامنه اعتماد می‌تواند از اعتماد بالا، تا بی‌اعتمادی بالا یا بدبینی سیاسی در نوسان باشد (میلبراث و گوئل، ۱۳۸۶: ۱۰۰).

پایگاه اقتصادی-اجتماعی^۸ (SES): پایگاه اجتماعی-اقتصادی اصطلاحی است که از نظر اندیشمندان بار معنایی آن نسبت به پایگاه از انعطاف بیشتری برخوردار است و علاوه بر بُعد اقتصادی همانند ثروت و درآمد بُعد فرهنگی مثل تحصیلات و بُعد اجتماعی (منزلت شغلی) را نیز در بر می‌گیرد (تنهایی، ۱۳۹۹: ۲۱۱). مهم‌ترین مؤلفه‌هایی که برای ساختن شاخص ترکیبی پایگاه اجتماعی-اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرند عبارتند از: ۱- سطح تحصیلات، ۲- منزلت شغلی ۳- منزلت اجتماعی (طبقه اجتماعی)

تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق

جدول شماره ۱) جدول تعاریف عملیاتی متغیرهای تحقیق

نام متغیر	مؤلفه‌های سنجش متغیر
مشارکت سیاسی	۱- رأی دادن ۲- علاقه به موضوعات سیاسی ۳- ارتباط با مسئولان سیاسی ۴- شرکت در راهپیمایی‌ها و تظاهرات ۵- نامزد شدن برای احراز مقامات سیاسی و احراز

- 1- Social Capital
- 2- James S. Coleman
- 3- Mass Media
- 4- Mass Communications
- 5- Ethnic Identity
- 6- Political Trust
- 7- Lester Milbarath and Lal Goel
- 8- Socio-Economic Status

مقامات سیاسی ۶- خودداری از رأی دادن در انتخابات.	
۱- عضویت و همکاری در گروه ها و نهادهای اجتماعی ۲- علاقه به محیط کار و تعداد دوستان در محیط کار ۳- شرکت در فعالیت های جمعی (مربوط به خانواده، خویشاوندان، همسایگان، دوستان و همکاران) ۴- میزان اعتماد پاسخگو به: خانواده، خویشاوندان، همسایگان، دوستان و همکاران ۵- میزان رفت و آمد و معاشرت با: اعضای خانواده، فامیل و خویشاوندان، دوستان، همسایگان، همکاران ۶- میزان ارتباط و تعامل فرد با گروهها و نهادهای اجتماعی شامل (شهرداری، شورای شهر، دفتر مردمی نمایندگان مجلس شورای اسلامی، مراکز نیروی انتظامی، ادارات قضایی و حقوقی و غیره ۷-	سرمایه اجتماعی
۱- وضعیت سواد بر مبنای بالاترین سطح تحصیلات رسمی که فرد به آن مشغول بوده یا به اتمام رسانده است. ۲- انتخاب شغل پاسخگویان از میان دسته های هشت گانه (۱-شاغل، ۲-بیکار، ۳-خانه دار، ۴-دانشجو، ۵-طلبه ^۱ و دانش آموز، ۶-سرباز، ۷- دارای درآمد بدون کار(بازنشسته و ...)، ۸-سایر). ۳- انتخاب طبقه اجتماعی پاسخگو از میان پنج گزینه (بالای بالا، بالا، متوسط، پایین، پایین پایین) در پرسشنامه.	پایگاه اجتماعی-اقتصادی
از پاسخگو خواسته می شود که قومیت خود را از میان قومیت هایی که در شهر اهواز ساکن هستند انتخاب کند. (۱- عرب ۲- لر ۳- دزفولی ۴- شوشتری ۵- سایر)	هویت قومی
از پاسخگو خواسته می شود که میزان استفاده از رسانه های گروهی مانند روزنامه، رادیو، تلویزیون و اینترنت را از میان پنج گزینه (۱- خیلی کم یا نیم ساعت ۲- کم یا یک ساعت ۳- متوسط یا دو ساعت ۴- زیاد یا سه ساعت ۵- خیلی زیاد یا بیشتر از سه ساعت) را در پرسشنامه علامت بزند.	میزان استفاده از رسانه های گروهی
۱- توانایی دولت در تحقق بخشیدن به عدالت در سطح جامعه ۲- آزادی مطبوعات ۳- رفع مشکل بیکاری ۴- برقرار کردن امنیت ۵- کاهش فساد مالی	اعتماد سیاسی

روش شناسی تحقیق

در این تحقیق از روش پیمایش (روش زمینه یابی با اهداف توصیفی و اکتشافی) استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق شهروندان بالای ۱۸ سال و ساکن در مناطق هشت گانه شهرداری های شهر اهواز می باشند. برآورد حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و انتخاب نمونه های آماری نیز به شیوه نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای در قالب ۵ مرحله در سطح مناطق هشت گانه شهرداری های شهر اهواز اجرا گردید. که به صورت تصادفی از بین ۱۷۵،۱۶۰ (۴۳۷،۶۱۶ مرد / ۴۳۷،۵۴۴ زن) شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز (طبق آخرین سرشماری در ایران یعنی سرشماری سراسری سال ۱۳۹۵) تعداد ۳۸۴ نفر (۱۹۲ زن و ۱۹۲ مرد) که در منازل مسکونی و محلات و خیابان های

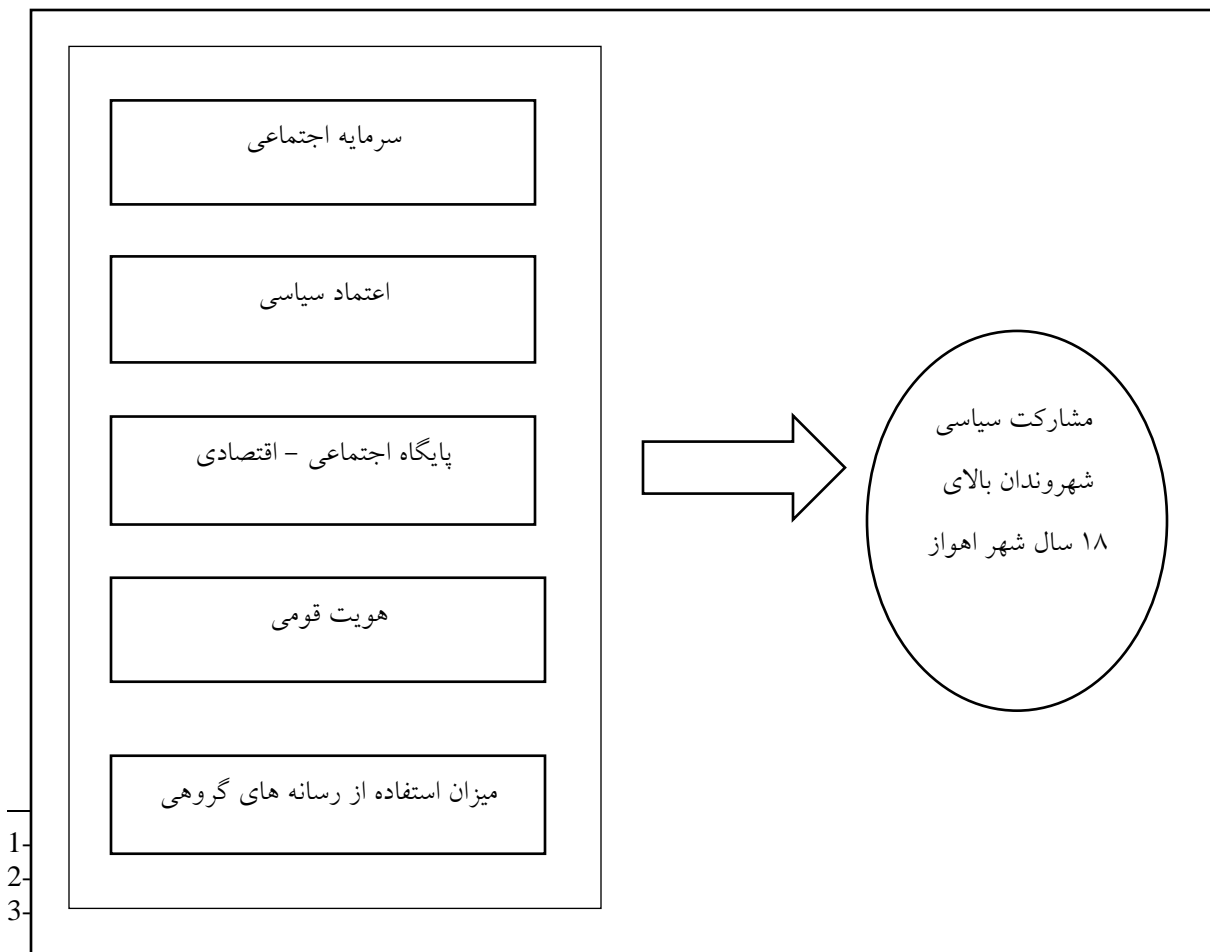
۱- به کسانی طلبه گفته می شود که در مدارس دینی به تحصیل علوم دینی مشغول هستند. معادل دانش آموز و دانشجو در مدرسه و دانشگاه.

شهر اهواز ساکن می باشند، انتخاب شدند. پرسشنامه پژوهش حاضر محقق ساخته و مورد تأیید اساتید راهنما و مشاور می باشد به همین دلیل دارای اعتبار صوری (ظاهری)^۱ که یکی از انواع مهم اعتبار محتوایی^۲ است، می باشد. همچنین برای سنجش میزان پایایی^۳ ابزار پژوهش از پرکاربردترین روش اعتبارسنجی یعنی آلفای کرونباخ در این پژوهش استفاده شد که آلفای به دست آمده برای کل گویه ها مقدار قابل توجه ۰/۸۷ بوده است و در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS استفاده شده است.

فرضیه های تحقیق

- ❖ بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در بین شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد.
- ❖ بین اعتماد سیاسی و مشارکت سیاسی در بین شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد.
- ❖ بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی (SES) (شامل مؤلفه های تحصیلات، منزلت اجتماعی و منزلت شغلی) و مشارکت سیاسی در بین شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد.
- ❖ بین هویت قومی و مشارکت سیاسی در بین شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد.
- ❖ بین میزان استفاده از رسانه های گروهی و مشارکت سیاسی در بین شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد.

شکل شماره ۱) مدل تحلیلی تحقیق (عوامل تأثیر گذار بر مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز)

یافته های پژوهش

شهر اهواز به عنوان مرکز استان خوزستان می باشد که قومیت های عمده ای که در این شهر ساکن هستند عبارتند از: عرب، گر، شوشتری، دزفولی، فارس. این شهر به مناطق هشت گانه شهرداری تقسیم بندی شده است که در این پژوهش از این تقسیم بندی استفاده شده است. ۵/۸۹ درصد از جمعیت کل کشور در استان خوزستان زندگی می کنند. ۲۵ درصد از جمعیت استان در شهر اهواز زندگی می کنند. جمعیت شهرستان اهواز به دلیل تقسیمات جدید کشوری نسبت به سرشماری قبلی (سال ۱۳۹۰) کاهش یافته است. جمعیت و مساحت (هکتار) مناطق شهر اهواز طبق آخرین سرشماری (سال ۱۳۹۵) جمعیت شهر اهواز ۱۱۸۴۷۸۸ نفر می باشد و مساحت شهر اهواز ۱۹۴۹۴ هکتار می باشد. وضعیت تأهل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر شهر اهواز: از ۹۷۲۷۳۲ نفر جمعیت بالای ۱۰ سال، ۶۶٪ حداقل یکبار ازدواج کرده اند (۶۱٪ دارای همسر، ۳٪ بی همسر و ۲٪ بی همسر به دلیل طلاق) و ۳۴٪ جمعیت مذکور هرگز ازدواج نکرده اند. از جمعیت هرگز ازدواج نکرده ها، ۵۵٪ مرد و ۴۵٪ زن هستند. ۸۹٪ زنان و ۱۱٪ مردان بی همسر شهر اهواز به دلیل فوت همسر می باشد. وضعیت فعالیت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر شهر اهواز: از ۹۷۲۷۳۲ نفر جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر، ۳۴٪ شاغل، ۶٪ بیکار، ۲۲٪ محصل، ۳۰٪ خانه دار و ۸٪ دارای درآمد بدون کار می باشند. از ۳۳۳۲۹۵ نفر جمعیت شاغل ۸۱٪ مرد و ۹٪ زن می باشند. از ۵۲۶۵۲ نفر بیکار ۶۷٪ مرد و ۳۳٪ زن می باشند. از ۳۸۴ نفر نمونه انتخاب شده به ترتیب بیشترین افراد با تعداد ۲۰۲ نفر دارای مدرک تحصیلی کارشناسی، ۸۵ نفر کارشناسی ارشد، ۶۰ نفر دیپلم، ۲۰ نفر کاردانی، ۱۴ نفر دکتری و ۳ نفر سیکل می باشند. فراوانی وضعیت تأهل پاسخگویان نشان می دهد که تعداد کل پاسخگویان ۳۸۴ نفر بودند که ۱۲۷ نفر یعنی ۳۳٪ مجرد، ۲۴۸ نفر معادل ۶۵٪ متأهل و ۹ نفر یعنی ۲٪ بدون همسر یا در رده سایر قرار دارند. فراوانی وضعیت فعالیت پاسخگویان نشان می دهد که تعداد کل پاسخگویان ۳۸۴ نفر بودند که ۲۸۹ نفر یعنی ۷۵/۳ درصد شاغل، ۳۲ نفر یعنی ۸/۳ درصد بیکار، ۲۹ نفر یعنی ۷/۶ درصد خانه دار، ۹ نفر یعنی ۲/۳ درصد دانشجو، ۲۱ نفر یعنی ۵/۵ درصد طلبه یا سرباز یا دانش آموز و ۴ نفر یعنی ۱ درصد دارای درآمد بدون شغل می باشند.

فراوانی شرکت در انتخابات برحسب شغل پاسخگویان

جدول فراوانی شماره ۲ نشان می دهد افراد مورد بررسی و شرکت کننده در انتخابات ریاست جمهوری دوره دوازدهم سال ۱۳۹۶ در کدامیک از گروه های شغلی مورد پرسش قرار داشته اند، طبق جدول فراوانی شماره ۲ در می یابیم ۲۴۵ نفر شاغل، ۱۵ نفر بیکار، ۱۶ نفر خانه دار، ۳ نفر دانشجو، ۱۲ نفر طلبه یا سرباز یا دانش آموز و ۴ نفر دارای درآمد بدون شغل هستند.

جدول فراوانی شماره ۲ نشان می دهد افراد مورد بررسی و شرکت کننده در انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا دوره پنجم سال ۱۳۹۶ در کدامیک از گروه های شغلی مورد پرسش قرار داشته اند. طبق جدول فراوانی شماره ۲ در

می یابیم ۲۵۱ نفر شاغل، ۱۳ نفر بیکار، ۱۲ نفر خانه دار، ۴ نفر دانشجو، ۲ نفر طلبه یا سرباز یا دانش آموز و ۳ نفر دارای درآمد بدون شغل هستند.

جدول فراوانی شماره ۲ نشان می دهد افراد مورد بررسی و شرکت کننده در انتخابات مجلس شورای اسلامی مرحله اول دوره یازدهم سال ۱۳۹۸ در کدامیک از گروه های شغلی مورد پرسش قرار داشته اند. طبق جدول شماره ۲ در می یابیم ۲۲۰ نفر شاغل، ۱۷ نفر بیکار، ۹ نفر خانه دار، ۴ نفر دانشجو، ۱۳ نفر طلبه یا سرباز یا دانش آموز و ۳ نفر دارای درآمد بدون شغل هستند.

جدول شماره ۲) جدول فراوانی مشارکت در انتخابات پاسخگویان بر حسب شغل

انتخابات	شغل	بله	خیر	در سن قانونی نبودم	جمع
ریاست جمهوری (۱۳۹۶)	شاغل	۲۴۵	۴۳	۰	۲۸۸
	بیکار	۱۵	۱۵	۲	۳۲
	خانه دار	۱۶	۱۳	۰	۲۹
	دانشجو	۳	۲	۴	۹
	طلبه، سرباز، دانش آموز	۱۲	۲	۷	۲۱
	دارای درآمد بدون کار	۴	۰	۰	۴
	جمع	۲۹۵	۷۵	۱۳	۳۸۳
شورای اسلامی شهر و روستا (۱۳۹۶)	شاغل	۲۵۱	۳۵	۰	۲۸۶
	بیکار	۱۳	۱۷	۲	۳۲
	خانه دار	۱۲	۱۶	۱	۲۹
	دانشجو	۴	۰	۴	۸
	طلبه، سرباز، دانش آموز	۲	۱۲	۷	۲۱
	دارای درآمد بدون کار	۳	۱	۰	۴
	جمع	۲۸۵	۸۱	۱۴	۳۸۰
مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۸)	شاغل	۲۲۰	۶۶	۰	۲۸۶
	بیکار	۱۷	۱۵	۰	۳۲
	خانه دار	۹	۱۹	۱	۲۹
	دانشجو	۴	۳	۱	۸
	طلبه، سرباز، دانش آموز	۱۳	۳	۵	۲۱
	دارای درآمد بدون کار	۳	۱	۰	۴
	جمع	۲۶۶	۱۰۷	۷	۳۸۰

جدول فراوانی شماره ۳ توزیع پاسخگویان مبنی بر شرکت نکردن در انتخابات به قصد اعتراض به تصمیمات و رفتار مسئولین سیاسی در محله های مورد بررسی می باشد که از ۳۷۷ نفر پاسخگو ۲۹۴ نفر هرگز و ۵۷ نفر فقط یکبار و ۲۴ نفر دو بار و ۲ نفر بیش از سه بار اقدام به اعتراض نموده اند.

جدول شماره ۳) جدول فراوانی توزیع پاسخگویان براساس شرکت نکردن در انتخابات به قصد اعتراض

سئوال	محله پاسخگویان	خیر	یکبار	دو بار	بیش از سه بار	جمع
شرکت نکردن در انتخابات به قصد اعتراض	امانیه	۳۶	۴	۴	۰	۴۴
	کیانپارس	۳۳	۱۲	۱	۱	۴۷
	کوروش	۴۰	۳	۳	۱	۴۷
	زیتون	۳۹	۶	۳	۰	۴۸
	گلستان	۳۵	۷	۶	۰	۴۸
	شهرک برق	۳۸	۸	۲	۰	۴۸
	کمپلو	۳۵	۱۰	۳	۰	۴۸
	خشایار	۳۸	۷	۲	۰	۴۷
	جمع	۲۹۴	۵۷	۲۴	۲	۳۷۷

تحلیل رگرسیون قدم به قدم یا گام به گام^۱

طبق نظر متخصصان آمار و علوم اجتماعی پرکاربردترین روش برای ساختن مدل در تحلیل رگرسیونی روش قدم به قدم یا گام به گام است. در این روش عملیات رگرسیون و ورود متغیرها یک به یک تا زمانی انجام می گیرد که خطای آزمون معنی داری به ۵ درصد برسد. در این روش به سخن دیگر اولین متغیری که مقدار T و یا F محاسبه شده آن نسبت به سایر متغیرها بیشتر باشد، وارد تحلیل می شود. سپس متغیرهایی که به تدریج F آن ها از سایر متغیرها بزرگ تر است وارد معامله می شوند (منصورفر، ۱۳۹۱: ۱۷۳). از آنجایی که هر بار بعد از ورود یک متغیر مجدداً متغیرهایی که تا کنون وارد تحلیل شده اند مورد بررسی قرار می گیرند تا اگر سطح معنی داری شان کاسته شده باشد، از مدل خارج شوند وگرنه در مدل باقی بمانند، لذا این مزایای هر دو روش رگرسیون پیش رونده و رگرسیون پس رونده را با خود دارد. یعنی متغیرها به روش پیش رونده وارد معادله می شوند و به روش پس رونده از معادله خارج می گردند (کرلینجر، ۱۳۹۶: ۳۹۶). بنابراین با توجه به مزایای این روش تحلیل رگرسیون داده ها را در این قسمت با روش قدم به قدم انجام می دهیم.

جدول شماره ۴) متغیرهای مستقل خارج شده از مدل به روش رگرسیون گام به گام

ردیف	مدل	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	آماره های هم خطی
------	-----	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	------------------

Minimum Tolerance	VIF	Tolerance						
۰/۳۹۹	۱۱/۲۹۲	۰/۷۶۵	۰/۰۸۱	۰/۰۳۲	۱/۳۱۲	۰/۱۶۱	سرمایه اجتماعی	۱
۰/۳۹۴	۴/۶۲۸	۰/۶۹۲	۰/۰۸۱	۰/۰۴۲	۱/۳۱۲	۰/۰۷۸	اعتماد سیاسی	۲
۰/۳۹۰	۳/۵۶۳	۰/۶۱۴	۰/۰۶۱	۰/۰۱۲	۱/۱۰۲	۰/۰۵۷	پایگاه اجتماعی-اقتصادی	۳
۰/۳۴۴	۲/۶۱۴	۰/۴۹۶	۰/۲۰۲	۰/۰۴۹	۰/۳۵۴	۰/۰۱۷	میزان استفاده از رسانه های گروهی	۴
۰/۲۸۱	۲/۶۰۱	۰/۳۸۴	۰/۰۱۴	۰/۰۵۶	۰/۲۳۲	۰/۰۱۶	هویت قومی	۵
۰/۲۷۱	۲/۰۱۸	۰/۳۸۲	۰/۰۱۱	۰/۰۳۳	۰/۱۷۸	۰/۰۰۸	تحصیلات	۶
۰/۲۵۶	۱/۴۴۶	۰/۲۸۱	۰/۰۱۱	۰/۰۴۸	۰/۱۷۷	۰/۰۰۷	منزلت شغلی	۷
۰/۲۴۹	۱/۳۰۷	۰/۰۸۹	۰/۰۰۲	۰/۰۲۹	۰/۰۳۹	۰/۰۰۲	منزلت اجتماعی	۸

طبق جدول شماره ۴ ملاحظه می شود از متغیرهای مستقل وارد شده به رگرسیون تعداد هشت متغیر در مدل باقیمانده اند. در مجموع این هشت متغیر ۶۳/۶ درصد از تغییرات مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز را تبیین می کنند. مقدار ضریب F و وزن بتا اهمیت متغیرهای باقیمانده را مشخص می کنند. براساس وزن بتا به ترتیب اهمیت عوامل عبارت اند از: سرمایه اجتماعی، اعتماد سیاسی، پایگاه اجتماعی-اقتصادی، میزان استفاده از رسانه های گروهی، هویت قومی، تحصیلات، منزلت شغلی و منزلت اجتماعی.

تجزیه و تحلیل رابطه بین متغیرهای مستقل تحقیق بر مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز
 در این قسمت رابطه بین مشارکت سیاسی با متغیرهای مستقل تحقیق مورد بررسی قرار می گیرد. از آن جا که شاخص ساخته شده برای متغیر وابسته تحقیق (مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز) در سطح سنجش فاصله ای می باشد لذا برای بررسی همبستگی بین مشارکت سیاسی با متغیرهای مستقل که در سطح سنجش فاصله ای و نسبی هستند از تکنیک ضریب همبستگی پیرسون استفاده می شود. لکن برای آن دسته از متغیرهای مستقل که در سطح سنجش ترتیبی و اسمی می باشند از تکنیک های ضریب همبستگی اسپیرمن و کای اسکور استفاده شده است.

جدول شماره ۵) آزمون رابطه بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نوع آزمون	حجم نمونه	مقدار آزمون	سطح معنی داری
سرمایه اجتماعی	مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز	ضریب همبستگی پیرسون	۳۸۴ نفر	۰/۴۷۳	۰/۰۵

براساس جدول شماره ۵ نتایج حاصل از آزمون فرضیه " بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد" ضریب همبستگی پیرسون (۰/۴۷۳) و سطح معنی داری برابر با ۰/۰۵ است. از آنجایی که سطح معنی داری کوچکتر از ۰/۰۵ می باشد پس با ۹۵٪ اطمینان فرض H_0 رد می شود و فرض H_1 مورد تأیید قرار می گیرد. نتیجتاً بین متغیر مستقل سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. یعنی هر چه سرمایه اجتماعی شهروندان بیشتر و گسترده تر باشد، مشارکت پذیری سیاسی آنان نیز بیشتر است. بنابراین فرضیه تحقیق مبنی بر ارتباط بین سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی شهروندان واقع در سن رأی دهی شهر اهواز مورد تأیید قرار میگیرد.

جدول شماره ۶) آزمون رابطه بین اعتماد سیاسی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نوع آزمون	حجم نمونه	مقدار آزمون	سطح معنی داری
اعتماد سیاسی	مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز	ضریب همبستگی پیرسون	۳۸۴ نفر	۰/۵۰۳	۰/۰۵

براساس جدول شماره ۶ نتایج حاصل از آزمون فرضیه " بین اعتماد سیاسی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد" ضریب همبستگی پیرسون (۰/۵۰۳) و سطح معنی داری برابر با ۰/۰۵ است از آنجایی که سطح معنی داری کوچکتر از ۰/۰۵ می باشد. پس با ۹۵٪ اطمینان فرض H_0 رد می شود و فرض H_1 مورد تأیید قرار می گیرد. نتیجتاً بین اعتماد سیاسی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. یعنی هر چه اعتماد سیاسی شهروندان شهر اهواز بیشتر و گسترده تر باشد، مشارکت سیاسی آنان نیز بیشتر است. بنابراین فرضیه مورد تأیید قرار می گیرد.

جدول شماره ۷) آزمون رابطه بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نوع آزمون	حجم نمونه	مقدار آزمون	سطح معنی داری
پایگاه اجتماعی-اقتصادی	مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز	ضریب همبستگی اسپیرمن	۳۸۴ نفر	۰/۳۰۷	۰/۰۵

بر اساس جدول شماره ۷ نتایج حاصل از آزمون فرضیه " بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی(شامل تحصیلات، منزلت اجتماعی و منزلت شغلی) و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد" ضریب همبستگی اسپیرمن (۰/۳۰۷) و سطح معنی داری برابر با ۰/۰۵ است. از آنجایی که سطح معنی داری کوچکتر یا مساوی از ۰/۰۵ می باشد. پس با ۹۵٪ اطمینان فرض H_0 رد می شود و فرض H_1 و فرضیه مورد تأیید قرار می گیرد نتیجتاً بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی و مشارکت سیاسی شهروندان واقع در سن رأی دهی شهر اهواز رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. یعنی هر چه شهروندان واقع در سن رأی دهی شهر اهواز از پایگاه اجتماعی-اقتصادی بالاتری در جامعه برخوردار باشند مشارکت سیاسی آنان نیز افزایش می یابد.

جدول شماره ۸) آزمون رابطه بین میزان استفاده از رسانه های گروهی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال

شهر اهواز

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نوع آزمون	حجم نمونه	مقدار آزمون	سطح معنی داری
میزان استفاده از رسانه های گروهی	مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز	ضریب همبستگی پیرسون	۳۸۴ نفر	۰/۲۷۰	۰/۰۵

بر اساس جدول شماره ۸ نتایج حاصل از آزمون فرضیه " بین میزان استفاده از رسانه های گروهی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد" ضریب همبستگی پیرسون (۰/۲۷۰) و سطح معنی داری برابر با ۰/۰۵ است. از آنجایی که سطح معنی داری کوچکتر از ۰/۰۵ می باشد. پس با ۰/۹۵ اطمینان فرض H_0 رد می شود و فرض H_1 مورد تأیید قرار می گیرد. نتیجتاً بین میزان استفاده از رسانه های گروهی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. یعنی هر چه شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز بیشتر از رسانه های گروهی استفاده کنند مشارکت سیاسی آنان نیز افزایش خواهد یافت. بنابراین فرضیه مورد تأیید قرار می گیرد.

جدول شماره ۹) آزمون رابطه بین هویت قومی با مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نوع آزمون	حجم نمونه	مقدار آزمون	سطح معنی داری
هویت قومی	مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز	کای اسکوئر	۳۸۴ نفر	۲۸/۶۶۹	۰/۰۵

بر اساس جدول شماره ۹ نتایج حاصل از آزمون فرضیه " بین هویت قومی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد" مقدار آزمون کای اسکوئر (۲۸/۶۶۹) و سطح معنی داری برابر با ۰/۰۵ است. از آنجایی که سطح معنی داری کوچکتر از ۰/۰۵ می باشد. پس با ۰/۹۵ اطمینان فرض H_0 رد می شود و فرض H_1 مورد تأیید قرار می گیرد. نتیجتاً بین هویت قومی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. می توان گفت هر چه شهروندان دارای هویت قومی قوی تری باشند، مشارکت سیاسی آنان نیز افزایش می یابد. بنابراین فرضیه مورد تأیید قرار می گیرد.

نتیجه گیری

از دیدگاه جامعه شناختی مشارکت به معنای احساس تعلق به گروه و شرکت فعالانه و داوطلبانه در آن که به فعالیت اجتماعی منجر می گردد، حائز اهمیت است. از این نظر مشارکت فرآیند سازمان یافته ای است که شهروندان در آن به فعالیتی ارادی و داوطلبانه دست می زنند. "مشارکت اجتماعی مشارکت فعالانه در حیات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و به طور کلی تمامی ابعاد حیات می باشد. مشارکت اجتماعی به آن دسته از فعالیت های ارادی دلالت دارد که از طریق آن اعضاء یک جامعه در امور محله، شهر و روستا به طور مستقیم یا غیر مستقیم در شکل دادن حیات اجتماعی مشارکت دارند.

لذا با توجه به نظریه های مربوط به مشارکت سیاسی و تحقیقات به عمل آمده در زمینه مشارکت در مکان های مختلف در کشور ایران و سایر کشورهای جهان، در این تحقیق به بررسی عوامل تأثیر گذار بر مشارکت سیاسی در بین شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز پرداخته شد. و از طریق آمار و ارقام به دست آمده مشخص شده که مشارکت سیاسی در بین شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز تحت تأثیر عوامل مختلفی است که در ادامه بصورت خلاصه نتایج به دست آمده از این تحقیق مرور خواهد شد.

سرمایه اجتماعی در جامعه ای مفروض دربرگیرنده نهادها، روابط، نگاه ها و ارزش هایی است که بر کنش و واکنش های بین مردم حاکم اند و در توسعه اقتصادی و اجتماعی سهمی دارند. لیکن سرمایه اجتماعی جمع ساده نهادهایی نیست که جامعه را در بر می گیرند. بلکه همچنین ملاطی به شمار می رود که نهادهای یاد شده را به هم پیوند می زند. سرمایه اجتماعی در عین حال در برگیرنده ارزش ها و هنجارهای مشترک لازم برای رفتار اجتماعی است که در روابط شخصی افراد، در اعتماد آنان به یکدیگر و در حس مشترک مسئولیت های مدنی منعکس شده است. امری که جامعه را چیزی بیشتر و فراتر از جمع افراد می سازد. فرضیه "بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد" از نظریه شبکه اجتماعی در چهارچوب نظری تحقیق استخراج گردید. در این نظریه مشارکت شهروندان در امور اجتماعی از جمله مشارکت در سیاست بر اساس سرمایه اجتماعی افراد تبیین می شود. همچنین منوچهر رشادی (۱۳۹۹) در تحقیق خود با عنوان "اعتماد و مشارکت اجتماعی (مورد مطالعه: شهروندان شهرهای استان همدان)" اذعان به وجود رابطه مثبت و معنی داری بین سرمایه اجتماعی شهروندان شهرهای استان همدان و مشارکت اجتماعی آنها کرده است. و بهروز صادقی و علی بوداقتی (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان "شناسایی و رتبه بندی عوامل مؤثر بر مشارکت اقتصادی زنان استان خوزستان" متغیر سرمایه اجتماعی را بر مشارکت اقتصادی زنان استان خوزستان مؤثر می دانند. همچنین محققان خارج از ایران نظیر آدکنل و همکاران (۱۳۹۸) و وُرد و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیق های خود وجود رابطه معنی دار بین متغیر سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی شهروندان که از مشارکت سیاسی تأثیر می پذیرد را نشان دادند. تحقیق حاضر نیز به نتایجی همسو با تحقیقات فوق دست یافته است. که نشان می دهد در میان شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز بین سرمایه اجتماعی شهروندان و مشارکت سیاسی آنان (در سطح معنی دار ۰/۰۵ و ضریب همبستگی پیرسون ۰/۴۷۳) ارتباط معنی داری وجود دارد.

عناصر و جنبه های یک رابطه مبتنی بر اعتماد عبارتند از: صداقت، صراحت، سهم کردن دیگران در اطلاعات و عقاید و افکار و احساسات، احترام و ارزش قائل شدن برای طرف مقابل، حمایت از تواناییها و شایستگی های طرف مقابل، تمایلات همیارانه و یاریگرانه و رفتار اعتمادآمیز. برای ایجاد اعتماد سیاسی باید شرایطی فراهم شود تا مردم در کنار یکدیگر احساس آرامش و امنیت کنند. به این منظور باید برای رفع تضادها و نابسامانی ها و برقراری نظم و ثبات در جنبه های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جامعه تلاش کرد، زیرا اعتماد سیاسی در چارچوب روابط صحیح، عادلانه و منصفانه شکل می گیرد. فرضیه "بین اعتماد سیاسی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد" برگرفته از نظریه اعتماد سیاسی در چارچوب نظری تحقیق می باشد. طبق این نظریه ها اعتماد سیاسی نگرشی است که در اثر آن فرد احساس می کند با مشارکت سیاسی خود بر فرآیندهای سیاسی اثر گذاشته و بر آن ها کنترل و نظارت می کند و می تواند از این طریق به ارضای نیازهای خود بپردازد شهروندان ارزش های معین را از

فرهنگ سیاسی ای که ایشان در آن جامعه پذیر شده اند فرا می‌گیرند و این‌ها به نوبه خود رفتار سیاسی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. نظریه اعتماد سیاسی پیش‌بینی می‌کند که تفاوت‌پذیری‌ها در مشارکت سیاسی منتج از ارزش‌ها، اعتقادات و احساساتی درباره سیاست است که مردم در فرآیند جامعه‌پذیری سیاسی و عمدتاً در سنین کودکی و نوجوانی آن‌ها را کسب می‌کنند. مهرداد نوابخش و دیگران (۱۴۰۰) در تحقیق خود با عنوان "ارائه مدل از عوامل تأثیر گذار بر مشارکت سیاسی-اجتماعی شهروندان در اجرای طرح‌های توسعه پایدار شهری" وجود رابطه مثبت و معنی‌دار متغیر اعتماد سیاسی با مشارکت سیاسی در میان شاغلین دستگاه‌های اجرایی شهر اراک را نشان دادند. و محققان خارج از ایران خواکیم اکمان و اریک آمانا^۱ (۱۳۹۲) و بنکسیانگ ژنگ^۲ (۱۳۹۴) در تحقیق‌های خود نشان دادند که مشارکت سیاسی شهروندان از اعتماد سیاسی آنان اثر می‌پذیرد. و نتایج این تحقیق‌ها با نتایج تحقیق حاضر همسو می‌باشند. در این تحقیق نیز در نتیجه آزمون آماری ضریب همبستگی پیرسون با مقدار آزمون $0/503$ و سطح معنی‌داری $0/05$ بدست آمده، بین اعتماد سیاسی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز ارتباط مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

در واقع رویکرد جامعه‌شناختی به پدیده رأی‌دهی در ناب‌ترین شکلش به صورت «مدل پایگاه اجتماعی-اقتصادی»^۳ متجلی شده است. این مدل سنتی‌ترین و رایج‌ترین مدل تبیینی در میان انواع تبیین‌های جامعه‌شناختی از مشارکت انتخاباتی و این مسئله است که چرا مردم در سیاست درگیر می‌شوند. این مدل که وربا و نای (۱۹۷۲) آن را «مدل خط‌مبنا»^۴ نامیدند و تبیین‌شان از مشارکت انتخاباتی را براساس آن بنا نهادند؛ تا زمان حاضر به نحوی بر تبیین‌های مطرح‌شده از چرایی تصمیم شهروندان به رأی‌دهی سایه افکنده و الهام‌بخش مهم‌ترین مدل‌های تبیینی از پدیده رأی‌دهی در سال‌های بعد گردیده است. در این پژوهش این متغیر به صورت ترکیبی از متغیرهای (منزلت شغلی، منزلت اجتماعی و تحصیلات) ساخته شده است. فرضیه "بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد" از نظریه موقعیت اقتصادی و طبقاتی چارچوب نظری تحقیق استخراج گردید. منوچهر رشادی (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان "اعتماد و مشارکت اجتماعی" وجود تأثیر پایگاه‌های اجتماعی-اقتصادی شهروندان استان همدان را بر مشارکت سیاسی‌شان نشان داد. بهروز صادقی و علی بوداکی (۱۴۰۰) و ورد و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیق‌های خودشان وجود رابطه مثبت و معنی‌دار بین متغیر پایگاه اجتماعی-اقتصادی و مشارکت سیاسی را نشان دادند و نتایج این تحقیق‌ها با پژوهش حاضر همسو می‌باشند. تحقیق حاضر نیز نقش مثبت و معنی‌دار پایگاه اجتماعی-اقتصادی بر مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز را با توجه به مقدار آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن $0/307$ و سطح معنی‌داری $0/05$ بدست آمده را بخوبی نشان می‌دهد.

عامل قومیت عموماً در بستر تنوع و تکثر قومی خصوصاً هنگامی که با جدایی‌گزینی فضایی توأم گردد موضوعیت می‌یابد. از حیث متغیر هدف (وابسته) نیز سطح انتخابات (ملی یا محلی بودن) بسیار تعیین‌کننده است. در انتخابات محلی (مانند شورای شهر و پارلمان) عامل قومیت اهمیت و موضوعیت بیشتری می‌یابد تا انتخابات‌های ملی (به ویژه

1- Joakim Ekman and Erik Amna

2- Benxiang Zeng

3- Socio-economic Status Model

4- Baseline Model

انتخابات ریاست جمهوری). در انتخابات های ملی نوع قومیت بیشتر در جهت گیری آراء به سمت کاندیداهای خاص می تواند تأثیرگذار باشد. و از همه مهم تر اینکه لحاظ کردن عامل قومیت در هر مدل تحلیلی مستلزم وجود و یا دسترسی به داده های تفکیکی از کمیت اقوام مختلف در جامعه مورد مطالعه می باشد. فرضیه "بین هویت قومی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد" از نظریه موقعیت اقتصادی و طبقاتی چهارچوب نظری تحقیق استخراج گردیده است. غلامرضا خوش فر و مصطفی باقریان (۱۳۹۶) در تحقیق خود با عنوان "بررسی رابطه بین ابعاد دینداری و مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه مازندران" تأثیر پذیری مثبت و معنی دار مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه مازندران از هویت قومی شان را نشان دادند. همچنین منوچهر رشادی (۱۳۹۹) به وجود رابطه مثبت و معنی دار متغیر هویت قومی با مشارکت اجتماعی شهروندان استان همدان اذعان کرد. در تحقیق های خارج از ایران نظیر وُرد و همکاران (۱۳۹۹) و آدکنل و همکاران (۱۳۹۸) این محقق ها وجود رابطه مثبت و معنی دار بین متغیر مستقل قومیت و مشارکت سیاسی را نشان دادند. که با نتایج حاصل از تحقیق حاضر همسو می باشند. همین طور در تحقیق حاضر با تحلیل داده های حاصل از پیمایش از طریق پرسشنامه و آزمون فرض استفاده شده کای اسکوتر به مقدار ۲۸/۶۶۹ و در سطح معنی داری ۰/۰۵ می توان گفت بین هویت قومی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه معنی دار و مثبت وجود دارد.

رسانه های گروهی یا وسایل ارتباط جمعی^۱ به مجموعه وسایل غیر شخصی اطلاق می شود که انتقال پیام سمعی، بصری و یا هر دو را به سوی مردمی بسیار و در مناطق دور دست موجب شوند. شاخص این وسایل ارتباط با جمع است. بدین سان رسانه های همگانی وسایل و ابزاری هستند که بین جمع و جمع، یا فرد و جمع ایجاد ارتباط می کنند. فرضیه "بین میزان استفاده از رسانه های گروهی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز رابطه وجود دارد" از نظریه شبکه اجتماعی چارچوب نظری تحقیق استخراج گردید. عبداللهی نژاد (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان "رسانه های اجتماعی و مشارکت سیاسی در انتخابات" تأثیر متغیر رسانه های گروهی را بر مشارکت سیاسی را نشان دادند. جان ویل و رابرت هالندز^۲ (۱۳۹۳) نیز رابطه بین میزان استفاده از رسانه های گروهی با مشارکت سیاسی را نشان دادند. که نتایج بدست آمده در این تحقیقات با نتایج تحقیق حاضر همسو می باشند. همین طور در این پژوهش بنابر تحلیل داده های بدست آمده از پرسش نامه و آزمون فرض ضریب همبستگی پیرسون با مقدار ۰/۲۷۰ و سطح معنی داری ۰/۰۵ می توان گفت ارتباط مثبت و معنی داری بین متغیر مستقل میزان استفاده از رسانه های گروهی و مشارکت سیاسی شهروندان بالای ۱۸ سال شهر اهواز وجود دارد.

منابع

- آوتویت، ویلیام؛ باتامور، تام. (۱۳۹۲). فرهنگ علوم اجتماعی قرن بیستم، (مترجم. حسن چاوشیان)، تهران: نشر نی.
- ابراکرامبی، نیکلاس؛ ترنر، برایان. (۱۳۶۷). فرهنگ جامعه شناسی، (مترجم. حسن پویان)، تهران: انتشارات چاپخش.
- ابراهیمی، شهرز؛ نجفی، داود؛ محمود اوغلی، رضا؛ صادقی نقدعلی، زهرا. (۱۳۹۲). رابطه شبکه های اجتماعی و مشارکت سیاسی در میان دانشجویان دانشگاه اصفهان، فصلنامه راهبرد، دوره ۲۲، شماره ۶۶، ۲۸۴-۲۶۳.

1- Mass Communication

2- John Vail and Robert Hollands

- استارک، رادنی. (۱۳۹۴). جامعه‌شناسی استارک، (مترجم. نسرين طباطبایی و محمدرضا پور جعفری)، تهران: نشر ثالث.
- اشتریان، کیومرث؛ امیرزاده، محمدرضا. (۱۳۹۴). بررسی تأثیرات شبکه‌های اجتماعی مجازی بر مشارکت سیاسی (مطالعه موردی: شهر تهران)، فصل‌نامه سیاست دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، دوره ۴۵، شماره ۴، ۸۴۱-۸۲۵.
- بشیر، حسن. (۱۳۹۹). واژه‌نامه توصیفی-کاربردی روش پژوهش در علوم اجتماعی و ارتباطات، تهران: لوگوس.
- بشیریه، حسین. (۱۳۸۶). عقل در سیاست، تهران: نگاه معاصر.
- بیکر، تریال. (۱۳۹۴). نحوه انجام تحقیقات اجتماعی، (مترجم. هوشنگ نایی)، تهران: نشر نی.
- پناهی، محمد حسین. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی مشارکت سیاسی زنان، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- تنهایی، حسین ابوالحسن. (۱۳۹۹). جامعه‌شناسی مبانی، اصول و مفاهیم، تهران: اندیشه احسان.
- حبیب پور گنجابی، کریم؛ صفری شالی، رضا. (۱۳۹۵). راهنمای جامع کاربرد SPSS در تحقیقات پیمایشی، تهران: انتشارات متفکران.
- خوش فر، غلامرضا؛ باقریان جلودار، مصطفی. (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین دینداری و مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه مازندران، فصلنامه علوم اجتماعی، دوره ۲۶، شماره ۷۶، ۲۱۲-۱۷۵.
- دانش، پروانه؛ مهدویان، مونا. (۱۳۹۳). بررسی نقش رسانه‌های مجازی در مشارکت سیاسی (مورد مطالعه شهروندان شهر تهران)، فصلنامه مطالعه افکار عمومی، دوره ۳، شماره ۱۰، ۲۴۶-۲۱۵.
- درس‌ر، دیوید؛ ویلیام، ام، ویلیس. (۱۳۹۵). جامعه‌شناسی، (مترجم. مهرداد هوشمند و غلامرضا رشیدی)، تهران: انتشارات اطلاعات.
- دیرک، کسلر. (۱۳۹۴). نظریه‌های روز جامعه‌شناسی از ایزنشتات تا پسامردن‌ها، (مترجم. کرامت‌الله راسخ)، تهران: انتشارات آگاه.
- راش، مایکل. (۱۳۹۳). جامعه و سیاست مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی، (مترجم. منوچهر صبوری)، تهران: انتشارات سمت.
- رشادی، منوچهر. (۱۳۹۹). بررسی ارتباط میان اعتماد و مشارکت اجتماعی (مورد مطالعه: شهروندان شهرهای استان همدان)، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره ۹ شماره ۴، ۹۳۰-۹۰۷.
- ریترز، جرج. (۱۳۹۲). نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر، (مترجم. محسن ثلاثی)، تهران: نشر علمی.
- ساروخانی، باقر. (۱۳۹۲). روشهای تحقیق در علوم اجتماعی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- صادقی عمرو آبادی، بهروز؛ بوداقتی، علی. (۱۴۰۰). شناسایی و رتبه‌بندی عوامل موثر بر مشارکت اقتصادی زنان استان خوزستان با تأکید بر مدل سازی ساختاری تفسیری، دو فصلنامه جامعه‌شناسی اقتصاد و توسعه، دوره ۱۰، شماره ۱، ۲۴-۱.
- طرقي، مجید. (۱۳۸۵). درسنامه روش تحقیق، تهران: مرکز نشر هاجر.
- عبداللهی نژاد، علیرضا؛ قاسمی نژاد، ابوذر و صادقی، جواد. (۱۴۰۰). رسانه‌های اجتماعی و مشارکت سیاسی در انتخابات، فصل‌نامه مطالعات رسانه‌های نوین، شماره ۵، ۷۴-۳۳.

- کفاشی، مجید؛ جمشیدزاده، احسان و میرزایی، خلیل. (۱۴۰۰). مطالعه جامعه شناختی نقش شبکه های اجتماعی بر بی تفاوتی اجتماعی مطالعه موردی: (شهروندان منطقه او ۲ شهر تهران در سال ۱۳۹۸)، مطالعات جامعه شناختی شهری، شماره ۳۹، ۳۴-۱.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۹۹). جامعه شناسی، (مترجم. حسن چاوشیان)، تهران: نشر نی.
- مارشال، گوردون. (۱۳۸۸). فرهنگ جامعه شناسی آکسفورد، (مترجم. حمیرا مشیرزاده)، تهران: نشر میزان.
- مجتهد زاده، پیروز. (۱۳۸۱). جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیایی، تهران: انتشارات سمت.
- معمار، رحمت اله. (۱۳۹۱). جامعه شناسی مشارکت سیاسی، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- منصورفر، کریم. (۱۳۹۱). روش های پیشرفته آماری همراه با برنامه کامپیوتری، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- میلبراث، لستر؛ گوئل، لیل. (۱۳۸۶). مشارکت سیاسی، (مترجم. سید رحیم ابوالحسنی)، تهران: نشر میزان.
- نجمیاس، چاوا؛ نجمیاس، دیوید. (۱۳۸۱). روش پژوهش در علوم اجتماعی، (مترجم. فاضل لاریجانی و رضا فاضلی)، تهران: انتشارات سروش.
- نوابخش، مهرداد؛ عراقیه فراهانی، فاطمه؛ متقی، ابراهیم. (۱۴۰۰). ارائه مدل از عوامل تأثیر گذار بر مشارکت سیاسی-اجتماعی شهروندان در اجرای طرح توسعه پایدار نواحی شهری (مطالعه موردی: شاغلین دستگاه های اجرایی شهر اراک)، فصلنامه علمی-پژوهشی نگرش های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۱۳، شماره ۲، ۵۲۷-۵۰۵.
- هانتینگتون، ساموئل. (۱۳۹۶). سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگون، (مترجم. محسن ثلاثی)، تهران: نشر علمی.
- یان، کرایب. (۱۳۹۶). نظریه اجتماعی مدرن از پارسونز تا هابرماس، (مترجم. عباس مخبر)، تهران: انتشارات آگاه.
- Adedeji, Adekunle; Silva, Neuza; Bullinger, Monika. (2019). Cognitive and Structural Social Capital as Predictors of Quality of Life for Sub-Saharan African Migrants in Germany, *Applied Research in Quality of Life*, Pages 1-15.
- Benxiang, Zeng. (2014). Women's Political Participation in China: Improved or Not? *Journal of International Women's Studies*, Vol 15. No 1. Pages 136-150.
- Curlinger, Fred Nichols; Pedhazver, Elazar J. (2017). Multivariate regression in behavioral research. Translation: Hasan Sarai, Tehran: SAMT Publication.
- Dahl, Robert Alan, *Modern Political Analysis*, Fourth Edition, Prentice Hall, New York, 1984.
- Ekman, Joakim; Amna, Erik. (2012). Political Participation and Civic Engagement: Towards a New Typology, *HUMAN AFFAIRS*, Vol 22, No 1, Pages 283-300.
- Irum, Panel; Abbasi, Saeed. (2019). Personality and Individual Differences short Communication Social media addiction in romantic relationships: Does user's age influence vulnerability to social media infidelity? *Personality and Individual Difference Journal*, Vol 139, Pages 277-280.

KOC-MICHALSKA, KAROLINA; LILLEKER, DARREN. (2017). Digital Politics: Mobilization, Engagement, and Participation, Political Communication, Vol 34, Pages 1-5.

Marx, Karl; Engels, Friedrich. (1977). Selected Works in Three Volumes. Vol. 1, Progress Publishers, Moscow.

Parvin, Phil. (2018). Democracy without Participation: A New Politic For A Disengaged, Loughborough University, Vol24, Pages 31-52.

Sotoudeh, Ramina; Friedland, Roger; Afary, Janet. (2017). Digital romance: the sources of online Love in the Muslim world, Media, Culture & Society, Vol 39, Issue 3, Pages 395-406.

Turner, Bryan. (2006). The Cambridge of Sociology, Communication. New York: Cambridge Published.

Vail, John; Hollands, Robert. (2013). Creative Democracy and the Arts: The Participatory Democracy of the Amber Collective. Cultural Sociology, Vol 7, No3, Pages 352-367.

Ward, Mark; McGarrigle, Christine; Carey, Daniel; Kenny, Rose Anne. (2020). Social Capital and Quality of Life among Urban and Rural Older Adults. Quantitative Findings from the Irish Longitudinal Study on Ageing, Applied Research in Quality of Life, Pages 1-17.